

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Педагогічний факультет

Кафедра педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти

**ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ
В УМОВАХ ЗДО**

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконала: здобувачка 2 курсу 212 м групи
Дулуб Ірина Анатоліївна
Спеціальності 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійної (наукової)
Програми 23656 Дошкільна освіта
Керівник: к.пед.н., доцентка Гриценко І.В.
Рецензент: Маценко Т.М., директорка
дошкільного навчального закладу Центр
розвитку дитини № 20 «Пірамідка»
Херсонської міської ради

Івано-Франківськ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗДО.....	7
1.1. Сутність поняття «музичний смак» в психолого- педагогічних дослідженнях.....	7
1.2. Особливості формування основ музичного смаку в дошкільному дитинстві.....	12
РОЗДІЛ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗДО.....	18
2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування музичного смаку дошкільників в умовах ЗДО.....	18
2.2. Діагностика сформованості музичного смаку у дітей дошкільного віку.....	24
2.3. Формувальний етап експериментальної роботи з теми дослідження.....	30
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи.....	40
ВИСНОВКИ	44
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	48
ДОДАТКИ	61
Додаток А. Кодекс академічної доброчесності здобувача ...	60
Додаток Б. Діагностичні методики.....	63
Додаток В. Комплекс вправ та ігор для розвитку музичного смаку дошкільників	64
.....	

ВСТУП

Музичне мистецтво, володіючи величезною силою впливу на особистість дитини дошкільного віку, здатне впливати на її свідомість, життєві уподобання, переконання і, зрештою, – на формування його світогляду. Впливаючи на духовне життя людини, музика сприяє становленню гармонійної особистості. Цей процес починається з дитинства, і саме дошкільний вік є необхідним та важливим етапом формування передумов багатьох цінних якостей майбутньої особистості. Важливість музично-естетичного виховання дошкільників визначена в державних документах щодо розвитку освіти України, насамперед в Законі України «Про дошкільну освіту», Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти), Освітній програмі для дітей від двох до семи років «Дитина» та ін.

Важливо, щоб вплив мистецтва починався якомога раніше дитинстві. Необхідно виховувати з дошкільного віку вміння глибоко відчувати та розуміти музичне мистецтво, адже любов до нього зберігається протягом життя, впливаючи на формування естетичних почуттів та смаків людини. У дошкільному віці необхідно донести до серця дитини красу музичного твору, оскільки, відчуваючи в музиці багатогранні відтінки людських почуттів, дитина долучається до таких складових людської культури, які не може бути досягнуті жодними іншими засобами.

Процес залучення до музичного мистецтва багатогранний та складний. Важливу роль у ньому займає музичний смак як здатність адекватно сприймати та емоційно-естетично оцінювати музичні твори, обираючи у тому числі істинно художні. Формування музичного смаку містить у собі величезний потенціал для розвитку здібностей, виховання культури, життєвого самовизначення кожної особистості.

Питання музичного розвитку дошкільників розроблялись в працях С. Горбенка, Н. Гузій, Г. Кондратенко, Л. Масол, С. Матвієнко, О. Михайличенка, О. Отич, Г. Падалки, О. Ростовського, О. Рудницької, Т. Танько, О. Хижної, В. Шульгіної, О. Щолокової, Д. Юника.

Проблеми розробки та оптимізації методів музичного виховання дітей дошкільного віку висвітлено в роботах зарубіжних вчених Б. Бартока, З. Кодая, К. Орфа, Ш. Судзукі та ін.

У сучасній психолого-педагогічній науці теоретично доведено та практично підтверджено, що дошкільний вік є сензитивним періодом для музичного розвитку дітей, що музичні уподобання найкраще формуються в естетичній та активній музичній діяльності, які відповідають емоційній природі сприйняття дошкільника. Водночас, аналіз наукових публікацій доводить, що проблема формування музичного смаку у дітей дошкільного віку потребує подальшого дослідження. Зокрема, ми виявили протиріччя між необхідністю формування музичного смаку у дітей дошкільного віку та недостатньою обґрунтованістю педагогічних умов формування музичного смаку дошкільників у закладах дошкільної освіти. Це й зумовило вибір теми нашої випускної роботи – *«Формування основ музичного смаку дошкільників в умовах ЗДО»*.

Мета дослідження: визначити педагогічні умови, які сприятимуть формуванню музичного смаку дошкільників в умовах ЗДО.

Для реалізації мети дослідження було поставлено такі *завдання*:

1. Проаналізувати психолого-педагогічну та методичну літературу з проблемі дослідження.
2. Уточнити сутність поняття «музичний смак» та особливості його формування у дітей дошкільного віку.
3. Визначити компоненти, критерії, показники та рівні сформованості основ музичного смаку дітей дошкільного віку.

4. Теоретично обґрунтувати та експериментально підтвердити педагогічні умови формування музичного смаку дошкільників в умовах ЗДО.

Об'єкт дослідження: формування музичного смаку дошкільників.

Предмет дослідження: педагогічні умови формування основ музичного смаку дошкільників в умовах ЗДО.

Гіпотеза дослідження: процес формування музичного смаку дошкільників буде відбуватися успішніше за умов:

- *урахування вікових психолого-педагогічних особливостей дітей дошкільного віку;*
- *систематичної роботи з організації сприйняття музики дітьми дошкільного віку;*
- *ціннісно-сміслового змісту навчального музичного матеріалу;*
- *різноманітної музично-виконавської діяльності дошкільників;*
- *використання методів навчання, що активізують особистісний потенціал та сприяють формуванню музичного смаку дошкільників.*

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Випускна робота виконано в межах науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету «Формування професійної компетентності кадрового педагогічного потенціалу у системі суспільних трансформаційних процесів» (№ 0117U005614).

Методи дослідження. Розв'язання завдань випускної роботи зумовило використання наступних методів:

- теоретичних, а саме: аналізу, синтезу, порівняння, систематизації, узагальнення, абстрагування);
- емпіричних, таких як: узагальнення педагогічного досвіду, спостереження, анкетування й тестування, педагогічного експерименту);
- методів математичної статистики.

Наукова новизна одержаних результатів. У дослідженні уточнено сутність поняття «музичний смак»; визначено компоненти (пізнавальний, емоційний, оцінний та діяльнісний), критерії, показники та *рівні* сформованості основ музичного смаку дошкільників, а саме: *високий, середній і низький*; теоретично обґрунтовані та експериментально перевірені педагогічні умови формування основ музичного смаку дітей дошкільного віку в умовах ЗДО.

Практичне значення одержаних результатів. Результати нашого дослідження можуть бути використані у процесі підготовки майбутніх вихователів до формування та розвитку музичного смаку дітей, а також в сучасній практиці роботи закладів дошкільної освіти.

Апробація результатів дослідження. Основні положення і результати дослідження обговорювались на засіданнях кафедри педагогіки та психології дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету та дістали позитивну оцінку.

Структура і обсяг випускної роботи. Робота складається із вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків.

Розділ І.

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗДО

1.1. Сутність поняття «музичний смак» в психолого-педагогічних дослідженнях

Виховання культурної особистості, здатної розуміти та оцінювати найкращі твори великих майстрів минулого та сучасності, берегти їх і створювати нові – один із напрямів гуманітаризації сучасної освіти України. В державних освітніх стандартах прослідковується акцент на естетичному розвитку вихованців, що передбачає, у тому числі, і формування у дітей дошкільного віку музичної культури як частини загальної духовної культури особистості [5].

Смакові переваги особистості формуються протягом усього життя. У процесі розуміння людиною зовнішнього світу її смак виражається через емоційно-оціночні впливи, які перетворюються потім на раціонально-діяльнісні оцінки, переходять у постійні естетичні ідеали особистості.

Поняття «смак» як окрема науково-художня категорія з'явилась наприкінці XVII століття, і характеризувалась як здатність розуміти прекрасне та мистецтво, а також отримувати задоволення від них [35]. Термін «естетичний смак» у сучасній науковій літературі характеризується як уміння людини за відчуттям задоволення або незадоволення (подобається - не подобається) окремо розглядати та оцінювати естетичні об'єкти, розпізнавати «прекрасне» і «непристойне» в реальності та мистецтві, розрізняти художнє та нехудожнє, бачити у явищах мистецтва напрямки трагічного та комічного [9].

Естетичний смак – поняття змішане, тому що емоційна та логічна складові смаку щільно взаємопов'язані та впливають одна на одну. Тому естетичний смак – це ступінь оцінки реальності через призму прекрасного

чи непристойного [14].

Естетичний смак дошкільників розглядається науковцями як здатність розрізняти, розуміти та оцінювати естетичні явища на основі творчої переробки отриманих естетичних вражень [32]. Цю здатність пов'язують із характером вражень, переваг, орієнтацій естетичного вибору, трактують як диференційовано-оцінну здатність, як серцевину всієї структури розвиненої естетичної свідомості чи естетичної культури особистості [33].

Отже, на думку дослідників, естетичний смак трактується як здатність людини давати естетичні оцінки витворам мистецтва, навколишній дійсності, поведінці людей. Це вміння розібратися у тім, що красиво і некрасиво.

Смак завжди був важливою і необхідною складовою в становленні культури особистості, йому призначалося виховне значення в естетичному, художньому та інтелектуальному формуванні особистості. Суцільне невибіркове засвоєння музичної інформації, брак музично-слухового досвіду пов'язувалися з емоційними та поведінковими проявами людей. Наявність музичного смаку передбачає не тільки розвинену здатність отримувати насолоду від сприйняття творів музичного мистецтва, а й розвиненість системи естетичних цінностей.

Музично-естетичний розвиток має відбуватися через емоційне активне сприйняття музики, розвинений художній смак, інтерес до музичного мистецтва та музичної діяльності [43, с. 71]. Розвиток музично-смакових переваг дитини сприятиме формуванню музичної культури та духовно-морального розвитку загалом: високохудожні зразки класичного музичного мистецтва вдосконалюють музичний смак, збагачують музичний кругозір, позитивно впливають на внутрішній духовний світ і систему цінностей, що формується [47].

Музична культура залежить від музично-естетичної освіченості, що являє собою багаторівневий процес, до якого входять:

- набуття музичних знань;
- накопичення музично-слухового досвіду;
- уміння чути особливості музичної мови;
- здатність розуміти сенс та цінність творів музичного мистецтва [57].

Формування музичного смаку особистості потрібно починати в родині, в подальшому – з перших років перебування дитини в освітньому середовищі та продовжувати на всіх щаблях навчання та виховання (В.Верховинець, І. Газіна, Т. Дерев'янка, К. Завалко, Т. Лісовська, Л. Масол, Т. Науменко, С. Нечай, І. Романюк, О. Ростовський, Т. Степанова, А. Шевчук та ін.).

Перші смакові прояви дитини, її бажання слухати ті чи інші музичні твори, можливість порівняння та вибору формують її музичний смак на музичних заняттях та в загальному освітньому процесі закладу дошкільної освіти. Стрижневою основою музичного смаку є, перш за все, емоційна чуйність і музично-емоційні переживання, адже «музика — емоційне пізнання» [74]. Поступово накопичуються музично-естетичні знання, які дозволяють дитині висловлювати свою думку про музику, що звучить, аргументувати особисті музично-смакові переваги. Осмислене сприйняття змісту музичних творів утворює якісний фундамент музично-оцінної діяльності [67].

Визначимо ознаки наявності музичного смаку. Він самостійний, оригінальний, вимогливий, з почуттям міри і при цьому – індивідуальний і розбірливий. Смак характеризують змістовність, користь, аргументованість, усвідомленість, обґрунтованість вибору, певний запас музично-слухового досвіду, достатній обсяг музичних знань Смак може бути постійним, а може змінюватись і вдосконалюватись, може бути статичним і динамічним одночасно. Для гарного смаку необхідна «здорова уява, що спирається на розумно-практичні уявлення про дійсність» [61, с. 97-101].

О. Ростовський вказує на такі показники розвитку основ смаку: це – музичні уподобання та спроби обґрунтувати їх наявність в улюблених творах (діти називають композитора, співають мелодію) [62]. Рівень музичного смаку проявляється у здатності відзначати переваги музичних творів, в умінні виділяти та вибирати з різноманітного музичного репертуару ті твори, які наповнені справжньою красою, змістовні та високохудожні. Показниками «поганого смаку» є байдуже (або негативне) ставлення до краси та отримання задоволення від потворного, примітивного, марного чи шкідливого.

На думку І. Романюк, «смак – один із найширших і всеосяжних елементів музичної свідомості. Він характеризує рівень інтересу, музичної культури суб'єкта, його здатність до оцінки музичних явищ. Формування розвиненого музичного смаку особистості можливе лише на основі таких компонентів музичного свідомості, як емоції, почуття, інтереси, потреби, оцінки. Їхня нерозвиненість призводить до примітивного музичного смаку особистості» [59, с. 43]. Музичний смак багатьма дослідниками розглядається у складі естетичного смаку як здатність людини до естетичного сприйняття та оцінки, розвинене почуття прекрасного.

На наш погляд, музичний смак – це, перш за все, музично-оцінне ставлення, що виражається через стійкі (свідомі, іноді несвідомі) особистісні переваги зразків класичного музичного мистецтва різних епох та стилів. Музичний смак проявляється через певні здібності, уміння, дії. Це здатність людини розуміти цінність, сенс, зміст та користь музичних творів, відчувати красу музичної мови. Це здатність емоційно та осмислено сприймати та вибирати твори музичного мистецтва за наявності певного обсягу музичного кругозору, музично-слухового досвіду, емоційних переживань. Це вміння орієнтуватися у потоці музичної інформації на основі індивідуальних переваг, суджень (об'єктивних та суб'єктивних), уміння аналізувати переваги та недоліки

творів музичного репертуару з аргументованою оцінкою якості музичних творів [50].

Музичний смак є основою та показником музичної культури. Його базовими складовими виступають музично-оцінне сприйняття, музичні знання та інтонаційний досвід, а також музично-оцінна діяльність. Складові компоненти поняття «музичний смак» ми відобразили в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1. Складові компоненти поняття «музичний смак»

Складові компоненти		
Музично-оцінне сприйняття	Музичні знання досвід	Музично-оцінна діяльність (емоційна та раціональна)
<ul style="list-style-type: none"> • адекватні переживання, вразливість (емоції, почуття, уява, настрої); • інтерес, бажання; • потреба; • орієнтир на «еталони краси» (норма, ідеали, переваги вибору) 	<ul style="list-style-type: none"> • наявність музично-естетичних знань, уявлень про зразки стилю; • наявність інтонаційного досвіду слухання найкращих творів музичної класики 	<ul style="list-style-type: none"> • мислення; • судження, умовиводи; • вибірковість, аргументи; • емоції як оцінки; • творчі прояви

Музичний смак набувається, головним чином, у процесі слухання класичної музики, яка відрізняється глибоким емоційно-музичним змістом та багатством виразних засобів. Аналіз науково-педагогічної літератури доводить, що «розвинений музичний смак полягає в здібності безпосередньо без спеціальної підготовки висловити судження про художню цінність твору. Найвищим проявом його є музично-естетичний ідеал. Він служить еталоном досконалого прекрасного в музично-естетичній галузі та тим самим утверджує духовні орієнтації людини» [8, с. 43].

Поняття музичного виховання не ототожнює, власне, процес набуття музичних знань: його сутність і основне призначення полягає у

розвитку емоційного ставлення до музичного мистецтва; формуванні творчих здібностей. У процесі навчання музиці формується естетичний смак дітей, виховується любов до прекрасного, формується художній підхід до мистецтва взагалі [10].

В наш час, коли все більше і більше уваги приділяється питанням формування особистості дитини, особливо важливо приділяти увагу музичному мистецтву. Музика здатна передавати емоції, почуття, настрій, викликати у слухача почуття радості, смутку, захоплення, любові. Відтак, «музичний смак – це здатність людини розуміти зміст музичних творів, відчувати і чути красу музичної мови. Вміння вибирати з різноманітної кількості музичного репертуару корисний та змістовний музичний матеріал високої якості» [11].

В. Сухомлинський вважав, що «без музики немає, і не може бути ні справжнього пізнання життя, ні цілісного виховання особистості». Для того, щоб музика (як інструментальна, так і вокальна) стала для дітей засобом естетичного виховання, необхідно, щоб вона була зрозуміла їм, цікава та доступна. У процесі музичного виховання під час музичних занять, підготовки музично-естетичних заходів і свят відбувається збагачення дітей музичними враженнями, знаннями про музику, розвивається їх естетичний смак, виховується любов до прекрасного. При цьому важливо, щоб зміст музичного наповнення не був відірваний від життя, а, навпаки, враховував його течію [70].

Отже, аналіз наукової літератури дозволив визначити *музичний смак* як різновид естетичного смаку, що характеризує конкретний рівень музичних уподобань та переваг, уміння емоційно сприймати та оцінювати музичні твори.

1.2. Особливості формування основ музичного смаку в дошкільному дитинстві

Музика, як і інші види мистецтва, є специфічною формою

художнього відображення дійсності. Глибоко і різноманітно впливаючи на почуття, волю людей, музика здатна впливати й на формування особистості. Ефект виховної ролі музики, а також спрямованість та характер її соціального впливу є найважливішими критеріями, що визначають особливість музичного мистецтва, його місце у системі духовно-культурних цінностей [1].

Сьогодні, коли світ музики представлений надзвичайно широким спектром різних стилів і напрямків, особливо актуальною стає проблема виховання у дітей гарного смаку, здатність відрізнити високохудожні зразки музичного мистецтва від низькосортних. Тому дуже важливо сформувати у дітей дошкільного віку високі духовні потреби та різнобічні художні здібності.

Дитячі музичні враження сприяють розвитку емоційних центрів мозку, активізуючи розумову діяльність, що важливо для інтелектуального розвитку дошкільника. Дошкільний вік є найбільш сприятливим для реалізації індивідуальних творчих проявів у музичній діяльності. Велике значення має те оточення, в якому росте дитина, особливо в перші роки життя. Важливо, щоб уже у перші роки життя поряд з дитиною виявився дорослий, який зміг би розкрити перед ним красу музики, дати можливість її відчувати [13].

Музичні смаки дітей сьогодні стали різноманітнішими, з'явилися нові жанри у відповідь на глобальні події та формування сучасного високотехнологічного довкілля. Нова музика та сучасне мистецтво стали частиною нашого життя. Діти ростуть в епоху, коли формуються нові форми мистецтва, аж до появи нейромереж та штучного інтелекту у ньому. У сучасних дошкільників набагато більший доступ до технологій, ніж у попередніх поколінь, і тому вони здатні сприймати мистецтво трохи інакше. Музичний смак у сучасного покоління став більш розвиненим. Їм доступний широкий спектр жанрів, стилів та форм через сучасні інтернет-платформи з різноманітним репертуаром. Це, безумовно, впливає на

ставлення молодших школярів до музики та мистецтва загалом [6].

В основі програми з музичного виховання дітей дошкільного віку лежать: логіка розвитку системи музикальності, розвитку музичних здібностей як її складової та логіка становлення видів музичної діяльності. Вони, природно, взаємопов'язані і не існують одна без іншої.

У програмі представлені усі п'ять традиційних видів музичної діяльності дітей: слухання музики, музичний рух, спів, гра на дитячих музичних інструментах та музична гра-драматизація. Музичний репертуар програми включає в себе, перш за все, класичну музику різних епох і стилів, український фольклор та сучасну музику[55].

У системі всіх видів музичної діяльності дошкільнят особливо важливим є формування музично-сенсорних здібностей, основу яких становить уміння слухати, розрізняти та відтворювати властивості музичного звуку – висоти, тривалості, тембру та сили [5].

У період від трьох до п'яти років для більшості дітей характерний високий рівень емоційної чуйності, що робить цей вік надзвичайно сприятливим для музичного розвитку. Інтонаційно-слуховий досвід уже достатній для елементарного визначення настрою музичного твору і навіть його жанру (марш, пісня та танець – «три кити»). Діти чують і емоційно відгукуються на яскраво контрастні за настроєм музичні п'єси (весела – сумна музика), а з «трьох китів» найкраще визначають марш [62].

При цьому більшість дошкільнят орієнтується не на весь комплекс засобів музичної виразності, а на будь-який один. Найчастіше це темп, рідше – тембр, чи динаміка. І виходить у дитини: «швидка музика – весела», «повільна – сумна». У процесі подальшого музичного розвитку, накопичення музичного досвіду діти починають орієнтуватися на дедалі більше повний комплекс засобів музичної виразності.

На п'ятому році життя у найбільш «музично просунутих» дітей відбувається якісний стрибок у розвитку музичного сприйняття: вони

починають виділяти в складній музичній мові мелодію і складові її інтонації, орієнтуватися на них щодо характеру музичного твору. Це призводить до значно більшої адекватності сприйняття музики та збагачення її індивідуальної інтерпретації. На зміну простим, елементарним, односкладовим відповідям приходять розгорнуті сюжети, збагачені діями та емоційно забарвлені [74].

За визначенням С. Шоломович, І. Рудченко, Р. Зінич до п'яти років дитина [77]:

- набуває певних уявлень про естетичне в навколишньому світі; яскраво, емоційно реагує на «красиве-некрасиве» в ньому;
- має досвід сприйняття літературних творів: може відповісти на запитання щодо змісту знайомих казок, відновити їх сюжет з картинок; починає фантазувати на основі літературних образів, співставляє їх з музикою, та використовує їх у грі; набуває невеликого досвіду сприйняття творів образотворчого мистецтва, знайомиться з основними його видами; у своїй зображувальній діяльності створює індивідуальні образи, які відрізняються декоративністю та емоційним ставленням, вираженим у кольорі, графіці, композиції;
- навчається досить уважно слухати музику, емоційно реагує на неї, може визначити загальний настрій музичного твору та його жанр (марш, пісня, танець);
- може музично та достатньо пластично відтворити деякі види основних рухів (кроку, бігу, стрибків) та загальний малюнок танцювальних; танець стає елементарно виразним; дитина із задоволенням вигадує рухи, відповідні настрою музики та сюжету дії або гри;
- може заспівати просту пісню у зручній, відповідній індивідуальним особливостям голосу тональності; інтонує загальний напрямок руху мелодії, чисто співає окремі її фрагменти (з акомпанементом);

- володіє різними способами гри на ударних та звуковисотних дитячих музичних інструментах; навчається грати в ударному оркестрі, відтворюючи загальний характер музичного твору, його темброві та динамічні фарби, метричну пульсацію;

- з інтересом та бажанням бере участь у музичних іграх-драматизаціях; охоче виконує ролі різних персонажів та музично діє в образі, вносить елементи творчості в його рухові та інтонаційно-мовленнєві характеристики [77].

Важливою складовою освітньої програми «Дитина» (2020) є художньо-естетичного розвиток дошкільників, що включає створення передумов ціннісно-смиислового сприйняття та розуміння творів мистецтва (словесного, музичного, образотворчого), світу природи; становлення естетичного ставлення до навколишнього світу; формування елементарних уявлень про види мистецтва; сприйняття музики, художньої літератури, фольклору; стимулювання співпереживання персонажам художніх творів; реалізацію самостійної творчої діяльності дітей (образотворчої, конструктивно-модельної, музичної та ін.) [55].

Всі ці компоненти, включені в роботу вихователя та музичного керівника, у процесі естетичного розвитку дошкільників сприяють формуванню художньо-естетичного та музичного смаку.

Аналіз роботи закладів дошкільної освіти та власний досвід проходження виробничої практики дозволяє виділити методичні прийоми, які сприяють формуванню у дітей музичного смаку:

1. *Знайомство з творчістю композиторів* відбувається у наступному форматі: до уваги дітей представлено презентацію зі звуковим супроводом, у якому присутній портрет композитора, анімаційна заставка до прослуховування музичного твору або його фрагменту. Цей прийом дозволяє знайомити з музичними поняттями, розвинути візуальну пам'ять, слух, фантазію, словниковий запас визначення характеру музичного твору [54, 55].

2. У розділі *«Музично-ритмічні рухи»* застосування мультимедійного обладнання дозволяє наочно відобразити епоху та місце події, що відбувається, для більш повного занурення дітей у певний образ, що допомагає їм формувати культуру поведінки в танці. Цей прийом дозволяє долучати дошкільників до виразного виконання нескладних танців, викликаючи бажання дітей брати участь у них [55].

3. *Музично-дидактичні ігри:*

«Вгадай і заспівай» – для дітей молодшого дошкільного віку – гра на закріплення навчального матеріалу. На екрані з'являються зображення, що відповідають словам пісні. Діти повинні згадати пісню та виконати її. Можна використовувати як у груповій, так і в індивідуальній роботі. Гра розвиває музичну пам'ять, співочі навички, уміння виконувати пісню в одному темпі з усіма, чисто та ясно передавати слова [56].

«Звірячий концерт» – для дітей середньої групи. На екрані першим слайдом зображується предмет, що втілює пісню, на другому слайді зображення тварини. Завдання дитини об'єднати обидва слайди і виконати задану пісню у образі тварини. Цей прийом допомагає навчитися імпровізувати та сприяє розвитку творчих можливостей дітей [67].

«Казка розповідає...» – для дітей старшої групи. Гра аналогічна вищезазначеній, але розрахована на старший вік, оскільки діти повинні відобразити характер казкового персонажа. На першому слайді зображено казкового героя, на другому – малюнки з пісні. Цей прийом формує співочі навички, розвиває навички сольного співу з музичним супроводом та вміння емоційно передавати характер казкового героя [71].

«Третій зайвий» – для дітей сьомого року. Ця гра може використовуватися при візуальному, а також аудіальному сприйнятті. При візуальному застосуванні на слайдах презентації зображені музичні інструменти, де один із них зайвий за певним критерієм. Під час

аудіального сприйняття діти слухають звучання музичних інструментів також визначають зайвий. На екрані краєвид. Прийом формує вміння групувати музичні інструменти шляхом виключення, зіставляти, виділяти риси схожості і відмінності предметів. Розвиває логічне мислення та слухове сприйняття [58]. Для розвитку музичного смаку на музичних заняттях доцільно застосовувати мультимедійне обладнання, яке дозволяє зробити освітній процес доступним та комфортним, що сприяє підвищенню мотивації дошкільників до музичної діяльності, а отже – впливає на результативність освітнього процесу [52].

Розділ 2. ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ОСНОВ МУЗИЧНОГО СМАКУ ДОШКІЛЬНИКІВ В УМОВАХ ЗДО

2.1. Обґрунтування педагогічних умов формування основ музичного смаку у дошкільників

Загальновідомо, що освітній процес в закладах дошкільної освіти здійснюється за дотримання певних умов, організація та урахування яких сприяє результативності виконання освітніх завдань. Т. Степанова та Т. Лісовська у своїй роботі висвітлюють поняття «умова» з психологічної та педагогічної точки зору [66, с. 114]. У психології умовою є «сукупність зовнішніх і внутрішніх причин, що прискорюють або уповільнюють процес психологічного розвитку людини» [44, с.7].

У педагогіці умови – це «сукупність заходів, спрямованих на підвищення ефективності педагогічної діяльності» [29, с. 5]; це «зовнішні обставини, що надають істотний вплив на перебіг педагогічного процесу, що передбачає досягнення певного результату» [18, с. 32]; це обставини процесу навчання, які є результатом цілеспрямованого відбору конструювання та застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання задля досягнення певних дидактичних цілей [58; с.5]; це компонент педагогічної системи, якою виступає освітній процес, що забезпечує її функціонування та розвиток, націлений

на вирішення педагогічних завдань за допомогою комплексу заходів, змісту, організаційних форм, методів та засобів, що сприяють підвищенню ефективності формування компетентності суб'єктів освіти» [78, с. 92].

Таким чином, педагогічні умови є системою заходів, всіх факторів та обставин педагогічного процесу, які впливають на результативність процесу навчання, виховання та особистісного розвитку дитини [50] .

Формування музичного смаку дошкільнят стає альтернативою нерегульованому впливу масової музичної культури на підростаюче покоління за дотримання конкретних педагогічних умов:

1. Першочергове значення у процесі формування музичного смаку дошкільників набуває така умова, як *урахування вікових психолого-педагогічних особливостей дітей дошкільного віку*.

Педагогічний процес, на думку О. Половіної, має будуватися з урахуванням вікових психолого-педагогічних особливостей дитини тієї чи іншої вікової групи, оскільки «кожен віковий період – це новий етап розвитку дитини, яка має свою структуру та динаміку» [52, с. 175].

Л. Масол вказує, що дошкільний вік є якісно важливим етапом розвитку в житті дитини [38, с. 3-4]. Для даного вікового періоду характерні активізація самостійності мислення, розвиток пізнавального інтересу, а також допитливість дітей. Психологічні дослідження С. Науменко доводять, що дошкільне дитинство є періодом інтенсивного формування пізнавальних здібностей дитини [44, с. 5-6]. У міру дорослішання дитина стає більш активною у всіх відносинах, у тому числі і в музичному: вона здатна розрізняти тембри голосу, а також високі та низькі звуки [14, с. 15]. Важливим у розвитку дитини є період 3 – 4 років, оскільки цей період характеризується кризою «Я сам», маючи на увазі прагнення дітей до самостійності: дитина виявляє активність та інтерес до слухання музики, її різноманітної ритміки.

Ще однією найважливішою характеристикою дошкільного

дитинства є взаємозв'язок мислення та мови у розвитку дитини. Роботи А.Богущ, Н. Лисенко підтверджують, що розумові процеси, що готують виникнення музичних оцінок, утворюють асоціативний «фонд» дитини і в достатній мірі можуть удосконалюватися в емоційно-оцінній діяльності в процесі музичного навчання та виховання [7, с. 302-303].

Така особливість дошкільного віку, як емоційна відповідальність, за свідченням Т. Вусик, сприяє формуванню позитивного ставлення дітей до музики, заснованого переважно на емоційних оцінках [13, с. 17]. На думку педагога, одним із найважливіших напрямів діяльності педагога-музиканта є емоційний розвиток дітей.

Таким чином, основними віковими особливостями дошкільнят є: емоційна чуйність, допитливість та інтерес до пізнання. Якщо враховувати дані психолого-педагогічних особливостей дошкільнят, процес формування музичного смаку реалізовуватиметься успішніше [13].

2. Наступною педагогічною умовою формування музичного смаку дошкільників є *систематична робота з організації сприйняття музики дітьми дошкільного віку*. Сприйняття є провідною пізнавальною діяльністю дітей до шкільного віку, оскільки вже в ранньому віці закладаються основні принципи сприйняття та виконання музики [16, с. 89].

Сприйняття музики, згідно з Т. Дерев'янку, трактується як процес відображення, становлення у свідомості людини музичного образу [18, с. 57]. На думку Л. Калуської, сприйняття музики пов'язано з одним з процесів музичного мислення, орієнтованого на вивчення сенсу музики [24, с. 80]. За свідченням дослідників (К. Крутій, Т. Лісовська, Л. Масол, Т.Науменко, І. Романюк, О. Ростовський), розвиток навичок музичного сприйняття допомагає вихованцям адекватно сприймати почуття та настрої, виражені у музиці, та співпереживати їм.

Музичне сприйняття впливає на розвиток музичного смаку,

оскільки зачіпає все його компоненти: емоційний відгук на прослуханий музичний твір, ціннісний аналіз, оцінку всього твору та його інтелектуальний розбір. У процесі систематичного сприйняття музики з'являється інтерес до музичного мистецтва, розвивається емоційна чуйність дітей, формується вміння аналізувати музику: її характер, зміст, засоби музичної виразності, за допомогою яких передано музичний образ твору і т. ін. Однак, щоб домогтися необхідного «розвивального» ефекту у процесі організації сприйняття музики, важливо приділяти увагу змісту матеріалу, який пропонується прослухати [62].

3. *Ціннісно-смісловий зміст навчального музичного матеріалу* також є важливою педагогічною умовою при формуванні та музичного смаку дітей дошкільного віку. В даний час на особистість дитини великий вплив мають засоби масової інформації та Інтернет-мережа. Це сприяє зниженню ролі загальнолюдських та національних цінностей музичної культури в життєдіяльності підростаючої людини, яка є залежною від впливу поп-культурних цінностей. Необхідно також додати, що сьогодні, в умовах російсько-української війни ми навпаки спостерігаємо підвищення цінності українського народного мистецтва, зокрема музичного, визнання його неповторності та значущості [72].

Питання змісту музичної освіти розглядалися в роботах К. Завалко, О. Коломійцева, Л. Макарової, Ю. Мережко, Т. Науменко та ін. [20, 26; 36; 39; 43]. У концепції Л. Масол зроблено висновок про те, що «послідовий розвиток музичного смаку дітей сприяє формуванню їхньої музичної культури» [38, с. 5]. Саме тому у своїй програмі з музики О.Ростовський велику увагу приділяв підбору репертуару для дітей, оскільки ціннісне ставлення до високохудожньої музики необхідне саме з раннього віку [62].

А. Шевчук у своїх наукових публікаціях зазначає, що становлення та розвиток особистості відбувається в залежності від того, яку музичну культуру людина освоює і на основі яких цінностей вона формується [73,

с. 202].

Тому одним з головних завдань педагога-музиканта є необхідність підбору високохудожнього та високоморального матеріалу різних стилів та напрямків для роботи з дітьми дошкільного віку. Музичний репертуар, що включає високохудожні твори, за твердженням Ю. Новгородської, грає значну роль і надає вирішальний вплив на досвід музичного сприйняття дошкільнят, і навіть на формування музичного смаку дітей [50, с. 18]. Музичному керівнику важливо пам'ятати, що формування ціннісно-сислової сфери дошкільнят шляхом залучення до культурних цінностей інструментальної та вокальної музики визнаних майстрів різного часу, напрямів, стилів та жанрів є одним із факторів розвитку їхнього музичного смаку [50].

4. Наступною значущою педагогічною умовою формування музичного смаку дошкільнят є *різноманітна музично-виконавська діяльність*. С. Нечай вважає, що ця діяльність продуктивніша саме в дошкільному віці, адже в цей час формуються музичний слух та музична пам'ять, розвивається дитячий голос, збільшується діапазон, удосконалюються його рухливість, інтонаційна гнучкість, темброва барвистість [47, с. 33].

Музично-виконавська діяльність включає вокально-хоровий спів, музично-ритмічну діяльність, гру на дитячих музичних інструментах, імпровізацію або створення музики дітьми. На думку К. Завалко та С. Фір, музично-виконавська діяльність сприяє розвитку загальних та спеціальних музичних здібностей, які є значущими для формування музичного смаку [22, с. 34].

Особистісна реалізація у різних видах музично-виконавчої діяльності забезпечує дітям подальше усвідомлення особливостей музичної мови, що є основою для поповнення музичних уподобань, появи потреби у спілкуванні з музикою та формування музичного смаку [21].

5. Використання методів навчання, що активізують особистісний

потенціал та сприяють формуванню музичного смаку є наступною педагогічною умовою формування музичного смаку дітей дошкільного віку. Під час музичних занять використовуються всі відомі в педагогічній науці методи: наочні, словесні, практичні, пояснювально-ілюстративні, частково-пошукові, проблемні, дослідні, проєктні та методи музичного виховання, що пов'язано зі специфікою та різноманіттям музичного мистецтва [25].

I. Романюк , наприклад, виділяє такі методи музичної освіти:

- наочні, представлені формами слухової, рухової та зорової наочності (демонстрація виконання будь-якого музичного твору);
- словесні, які традиційно є бесідами, оповіданнями, словесними поясненнями педагога-музиканта, коментарі тощо;
- практичні, які включають методи порівняння та зіставлення музичних творів, контрасту та тотожності, варіативності вражень, «перспективи» та «ретроспективи», а також метод узагальнення. Дані методи дослідниця пропонує застосовувати у комплексі, оскільки у процесі формування музичного смаку дошкільнят всі вони мають велике значення [42, с.88-89].

Усі перелічені методи навчання сприяють активізації музичного сприйняття та діяльності, розвитку пізнавальних можливостей до школярів у різних видах музичної діяльності, розвитку окремих музичних здібностей, розвитку музичного смаку та емоційно-цінного ставлення до музики.

У педагогічній науці основними вимогами до організації освіти є педагогічні принципи процесу навчання. Ці принципи визначають спрямованість процесу навчання, його цілі, завдання, а також оптимізують процес навчання, роблячи його максимально продуктивним. Виходячи з вищезазначеного, для успішної роботи, спрямованої на формування музичного смаку дошкільнят, ми виділили наступні педагогічні принципи:

– принцип наочності навчання, що реалізується у вигляді показу та пояснення з метою створення уявлення про художній образ, який супроводжується поясненням, тобто, аналізом музичного твору [24; 27; 28];

– принцип доступності навчання, пов'язаний із необхідністю урахування психологічних особливостей дітей дошкільного віку та організації навчання з поступовим ускладненням проблемного навчального матеріалу. Тому знайомити дошкільника буде доречніше з творами, що втілюють теми дружби, любові до батьків, до України та її природи, ніж з творами, в яких відображено тему зради, смерті чи нерозділеної любові [30] ;

– принцип міцного засвоєння знань, що характеризується послідовним накопиченням вихованцями умінь сприйняття музики та навичок виконавчої діяльності (К. Ушинський, Я. Коменський, І. Песталоцці, І. Гербарт) [61].

Отже, розглядаючи педагогічні умови як сукупність факторів та обставин педагогічного процесу, які впливають на його результативність та сприяють особистісному розвитку дитини, можна зробити висновок: ефективність процесу формування музичного смаку дошкільнят забезпечують спеціально організовані педагогічні умови.

2.2. Діагностика рівнів сформованості музичного смаку у дітей дошкільного віку

Експериментальна робота з формування музичного смаку у дітей дошкільного віку проводилась в три етапи. В експерименті брали участь діти старшої групи (5-6-років) у кількості 16 осіб. Мета констатувального етапу дослідження – діагностика вихідного рівня сформованості музичного смаку у дошкільників.

Аналіз науково-педагогічної літератури, зроблений нами у першому розділі випускної роботи, дозволив виділити структурні компоненти,

критерії та показники сформованості музичного смаку, які представлені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Компоненти, критерії та показники сформованості музичного смаку у дітей дошкільного віку

Структурні компоненти сформованості музичного смаку	Критерії сформованості музичного смаку	Показники сформованості музичного смаку
Пізнавальний компонент	Уявлення про жанри музики та засоби музичної виразності	Вміння виділяти у творах прості музично-виразні засоби (темп, музична забарвленість); вміння образно представляти розвиток сюжету музичного твору; вміння висловлювати естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики та художніх образів у музичному творі
Емоційний компонент	Емоційна чуйність, естетичні почуття та переживання, потреба та позитивне ставлення до музики.	Емоційний відгук на музичний твір (сюжет, композицію), що проявляється в міміці, інтонації, почутті ритму, динаміки, видів та жанрів. Вираз позитивних емоцій та почуттів.
Оцінний компонент	Здатність висловлювати оцінні судження, наявність музичних уподобань	Вміння сприймати та цінувати твори мистецтва, яке включає: вміння оцінювати музичний твір, його смислової та формальної сторони; вміння відрізнити художні твори від нехудожніх, підробок та сурогату; наявність інтересу до пізнання мистецтва
Діяльнісний компонент	Володіння вміннями та навичками різних видів музичної діяльності, їх використання в самостійній діяльності.	Прагнення до колективної та самостійної музичної діяльності, вміння відображати образи навколишнього світу виразними засобами музики, музична творчість.

Визначені компоненти, критерії та показники сформованості музичного смаку дошкільників дозволили розподілити рівні сформованості музичного смаку дітей дошкільного віку:

Високий рівень: Діти виділяють у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичне забарвлення); вміють образно уявляти розвиток сюжету музичного твору; вміють висловлювати своїми словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики та художніх образів у музичному творі. Діти емоційно відгукуються на музичний твір (сюжет, композицію), що проявляється у міміці, інтонації, у почутті ритму, динаміки, видів та жанрів. Діти висловлюють позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення). Вміють естетично елементарно оцінити музичні твори. Прагнуть до колективної та самостійної музичної діяльності. Адекватно розуміють музичні образи, змістовно висловлюються. Виявляють вміння аналізувати, порівнювати музичні образи, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між засобами музичної виразності та емоційним змістом музики, здатність фантазувати, ототожнювати себе з музичним образом. Виявляють вміння сприймати і цінувати прекрасне, давати оцінку музичному твору, відрізняють художні твори від нехудожніх, підробок та сурогату. Активно виявляють інтерес до пізнання музичного мистецтва.

Середній рівень: Діти не завжди вміють виділяти у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичну забарвленість). Не завжди образно представляють розвиток сюжету картини чи музичного твору; недостатньо ясно виражають словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики та художніх образів у музичному творі. Емоційно відгукуються музичні твори (сюжет, композицію), що виражається в міміці, інтонації, почутті ритму, динаміки, видів та жанрів. Не завжди висловлюють позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення). Не завжди вміють елементарно оцінити музичні твори. Іноді виявляють прагнення до колективної та самостійної музичної діяльності. Розуміння

музичних образів має адекватний характер. Усвідомлено сприймають прості, статичні, однозначні музичні образи. Аналіз музичного образу відбувається за зразком, відсутня самостійність, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки між художнім змістом музичного твору та засобами виразності. При інтерпретації емоційного змісту музичного образу мова не розгорнута, орієнтована стандарт. Не завжди відрізняють художній твір від сурогату.

Низький рівень: Діти не вміють виділяти у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичну забарвленість); не вміють образно уявити розвиток сюжету музичного твору; насилу висловлюють своїми словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики не виражений. Рідко виражають емоції щодо музичних творів (сюжету, композиції), майже не виявляють позитивних емоцій та почуттів (співпереживання, захоплення). Не вміють елементарно оцінити та музичні твори. Не виявляють інтересу до сприйняття музики, до музичної діяльності. Спосіб аналізу змісту музичного образу та засобів виразності характеризується нестійкістю, мова має слабку емоційну забарвленість. Оцінка музичних творів неадекватна.

На етапі діагностичного експерименту у процесі вивчення методичної літератури ми розробили методику виявлення рівня сформованості музичного смаку дітей дошкільного віку. Діагностика проводилась протягом кількох занять. Деякі завдання діти виконували невеликими групами, а деякі – індивідуально.

Метод діагностики: Спостереження за дітьми на музичних заняттях та індивідуально, а також виконання спеціально підібраних завдань. Рівень сформованості музичного смаку оцінювався за трибальною системою:

3 – високий рівень (дитина самостійно справляється із завданням).

2 – середній рівень (справляється із завданням за підтримки

дорослого).

1 – низький рівень (дитина не справляється із завданням).

У процесі діагностичної роботи ми вимірювали наступні показники:

- *Увага*

3 – Слухає музику, не відволікаючись від початку остаточно. Увага зосереджена.

2 – Слухає музику, трохи відволікаючись. Увага трохи розсіяна.

1 – Слухає музику неуважно. Увага розсіяна.

- *. Наявність улюблених творів*

3 – Перераховує знайомі п'єси, імена та прізвища композиторів. Впізнає музичні твори за вступом, окремими частинами, називає улюблені, пояснюючи чому вони подобаються.

2 – Називає музичні твори з питань педагога, плутається в назвах творів.

1 – Не виявляє жодного інтересу до музичних творів, не знає назв музичних творів, їх авторів.

- *Емоційність*

3 – Вміє висловити свої почуття словами, виразна міміка та пантоміміка, вміє передати різноманітну гаму почуттів, виходячи з музики та її змісту (страх, радість, здивування, настороженість, захоплення, тривога), а також співпереживати почуттям, які виражені у творі.

2 – не яскраво виявляє свою емоційність

1 – не вміє висловити свої почуття словами, відсутність виразності міміки та пантоміміки, а також не співпереживань.

- *Впізнавання знайомої мелодії за фрагментом*

3 – Легко впізнає музичний твір зі вступу, з окремих частин.

2 – Легко впізнає музичний твір, але допускає помилки.

1 – Важко виконує або не виконує завдання.

- *Визначення правильності інтонації у співі (в себе та в інших)*

3 – Дуже чутливий до точності інтонації

2 – Сумнівається у визначенні точності інтонації в себе та в інших.

1 – Не може визначити точність інтонації ні в себе, ні в інших.

- *Спів знайомої мелодії із супроводом*

3 – співає виразно, точно інтонуючи, природним звуком. Визначає звуковий висотний рух вгору, вниз, ритмічні малюнки.

2 – Співає, майже завжди чисто інтонуючи.

1 – Співає, неточно інтонуючи, з допомогою педагога.

- *Спів знайомої мелодії без супроводу*

3 – Співає виразно, точно інтонуючи, природним звуком. Визначає звуковий висотний рух вгору, вниз, ритмічні малюнки.

2 – Співає чисто, інтонуючи звук, з допомогою педагога.

1 – Співає, неточно інтонуючи, чи взагалі не співає.

- *Відтворення добре знайомого наспіву з 3-4 звуків на металофоні*

3 – Мелодія підбирається по слуху самостійно.

2 – Мелодія підбирається на інструменті по слуху з невеликою допомогою педагога.

1 – Мелодія взагалі не відтворюється на інструменті.

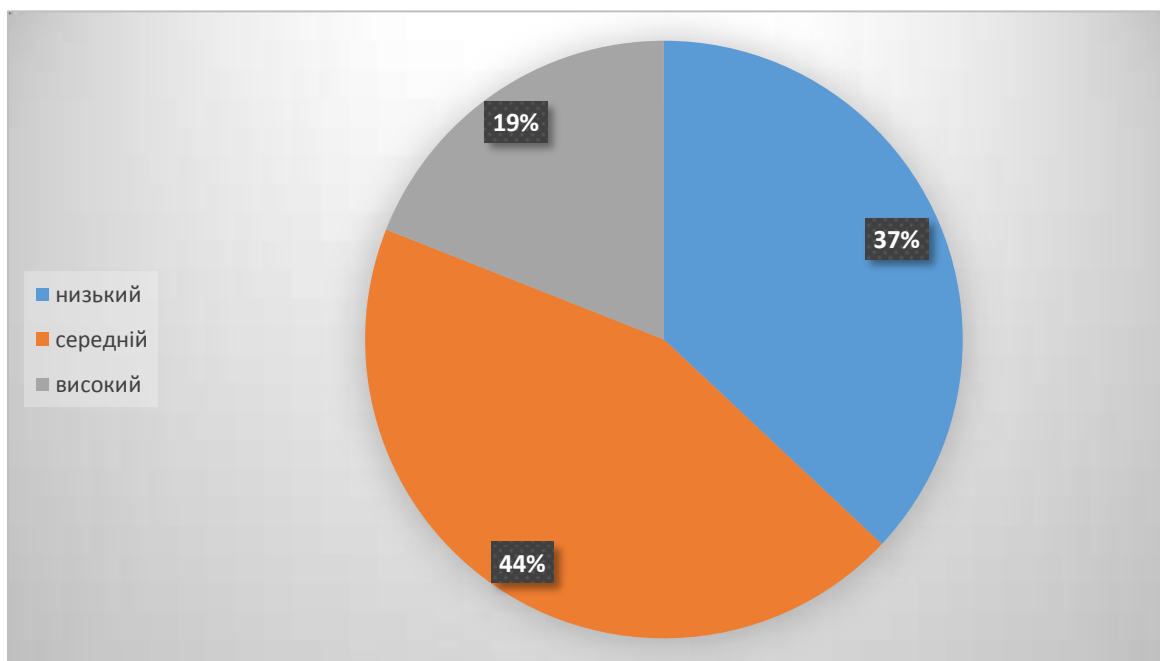
- *Відчуття ритму*

1. Відтворення у хлопках, притопах, на музичних інструментах ритмічного малюнка мелодії.

2. Виразність рухів та відповідність їх характеру музики.

3. Відповідність ритму рухів ритму музики.

Результати обстежень та математичних підрахунків довели, що 6 дітей (37 %) мають низький рівень сформованості музичного смаку; 7 дітей (44 %) – середній рівень сформованості, і лише у трьох (19 %) музичний смак розвинений до високого рівня. Дані діагностичного експерименту відображені на рисунку 2.1.

Рис. 2.1. Рівні сформованості музичного смаку у дітей дошкільного віку (констатувальний етап)

3 (19%) дітей з високим рівнем сформованості музичного смаку виділяли у творах прості музично-виразні засоби (мелодію, ритм, розмір, темп, лад, динаміку, тембр); образно передавали розвиток сюжету музичного твору; висловлювали естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики. Діти емоційно відгукувалися на сюжет та композицію, реагували мімікою, інтонацією, почуттям ритму, динаміки, виду та жанрів. Діти виражали позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення). Вони виявили вміння естетично елементарно оцінити музичні твори.

7 дітей (44 %), що продемонстрували середній рівень сформованості, не завжди виділяли у творах прості музично-виразні

засоби (темп, музичне забарвлення), часто не уявляли розвиток сюжету музичного твору; недостатньо ясно висловлювали словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики, Іноді виявляли прагнення до музичної діяльності.

6 дітей (37 %) виявили низький рівень сформованості музичного смаку. Під час діагностичної роботи вони не виділяли у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичну забарвленість), не уявляють розвитку сюжету, насилу висловлювали словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики, не завжди емоційно реагували на музику мімікою та інтонацією, майже не висловлювали позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення), не могли естетично оцінити музичні твори.

Дані констатувального експерименту доводять необхідність цілеспрямованої роботи з формування музичного смаку дітей дошкільного віку.

2.3. Формувальний етап експериментальної роботи з теми дослідження

Метою наступного етапу експериментальної роботи є формування музичного смаку дітей дошкільного віку та збагачення їх музичної ерудиції в умовах закладу дошкільної освіти. Як ми визначили у першому розділі випускної роботи, одним із поширених та дієвих методів роботи у цьому напрямку є знайомство дітей з класичними творами світового музичного мистецтва.

Для формувального експерименту було обрано музичні твори з сюїти «Карнавал тварин» французького композитора Каміля Сен-Санса, а саме п'єси: «Вступ і королівський марш Лева», «Кури та Півні», «Лебідь». Наводимо фрагменти музичних занять, на яких була організована робота зі слухання та сприйняття даних музичних творів. Цілеспрямована робота сприяла формуванню виховується інтересу до

класичної музики, розвитку музичної пам'яті, творчої уяви, здатності аналізувати характер музики, а також збагаченню загального та музичного словарного запасу дошкільників.

Такі заняття можна проводити в очному форматі за допомогою ноутбуків та проєкторів, а також у процесі дистанційної освіти за допомогою індивідуальних технічних засобів навчання (планшетів, ноутбуків).

Заняття 1. Слухання п'єси "Королівський марш Лева", ознайомлення. Задання: познайомити дітей із французьким композитором К. Сен-Сансом, зацікавити; викликати емоційний відгук на п'єсу «Королівський марш лева.»

Музичний керівник (вихователь): Діти, сьогодні я пропоную вам побувати на концерті. Давайте заплющимо очі і опинимося у гарному концертному залі, щоб послухати там чудову музику... (Діти заплющують очі, звучить спокійна музика, включається проєктор, на екрані діти бачать зображення концертної зали). Ось ми потрапили до концертної зали, де слухатимемо музику ось цього композитора (портрет композитора на екрані). Подивіться на його портрет, це французький композитор - Каміль Сен-Санс. Послухайте невелику розповідь про нього... Народився композитор в 19 столітті, в Парижі, а музику почав створювати з п'яти років! Він дуже багато подорожував, кілька разів бував на Україні, дуже любив музику українських композиторів. Каміль Сен-Санс написав багато музичних творів.

П'єси, які ми слухатимемо, він назвав «Карнавал тварин». Перед вами ніби проходитимуть звірі, яких композитор зобразив за допомогою музики. Отже, перша п'єса називається «Королівський марш Лева». Діти слухають музику, після цього їх запитують:

- Що ви представили під цю музику, які були леви, що вони робили? (Відповіді дітей).
- Яким ви уявили Лева?

– Як можна дізнатись, що це марш?

– А чому марш названо королівським? Музика передає урочисту ходу та грізне гарчання левів.

– Чи сподобалася вам музика, чи цікаво було її слухати?

А тепер, закриваємо очі і повертаємось до нашого дитячого садка. Діти заплющують очі, звучить спокійна музика, проектор вимикається.

У ході заняття доцільно використовувати відео-фрагменти із записом виконання музичного твору, а також відео та ілюстрації, що відображають левів.

Заняття 2. Повторне слухання та сприйняття п'єси «Королівський марш лева» Завдання: закріпити знання про композитора К. Сен-Санса; аналізувати характер музики; впізнавати тембр інструментів, що звучать.

Музичний керівник (вихователь): Діти, минулого разу ми з вами відвідали концертну залу.

– Скажіть, з музикою якого композитора ми познайомилися? Відповіді дітей, показ портретів, повторення інформації про композитора.

– Яку п'єсу ми слухали? Що зображувала музика?

– Давайте ще раз послухаємо п'єсу «Королівський марш Лева» і подумаємо, який характер у цієї музики та які музичні інструменти звучатимуть. Діти слухають музику після закінчення відповідають такі питання:

– Опишіть характер музики (Музика урочиста, грізна – Лев ніби гарчить, чітка, уривчаста.)

– Як він рухається? (Лев не просто йде, він йде по своїх володіннях, поважно, з гідністю, як і належить королівській особі.

– Які інструменти виконують цю п'єсу? (Струнні, фортепіано).

Заняття 3. Слухання музичної п'єси «Кури та півні», ознайомлення. Завдання: познайомити дітей із п'єсою «Кури та півні», викликати емоційний відгук; звернути увагу до образотворчості,

«портретність» музики.

Музичний керівник (Вихователь): Діти, сьогодні я знову запрошую вас до концертної зали, щоб продовжувати слухати музику французького композитора Каміля Сен-Санса «Карнавал тварин». (Діти заплющують очі, звучить спокійна музика, включається проєктор, на екрані діти бачать зображення концертної зали. Ілюстрації доречно урізноманітнювати, щоб ознайомити дітей з різними концертними залами).

– Отже, ми в концертній залі, сьогодні музика розповість нам про знайомих персонажів – це буде музична загадка. Що ви почуєте у музиці, кого вона зобразить?

Слухання п'єси «Кури та півні», припущення дітей про те, кого зображає музика. Музика зображає кудахтання курей і спів півня, а п'єса так і називається «Кури та півні». Кудахтання курей зображено повторенням того самого звуку, яке переривається співом півня.

У процесі проведення заняття доречно використовувати відеофрагменти (можливо, з мультфільмів), ілюстрації; залучити дітей до прийомів пантоміми та наслідування; попросити їх продемонструвати ці прийоми під музику. Наприкінці заняття можна запропонувати дітям намалювати курочку або півника.

Заняття 4. Повторне слухання та сприйняття п'єси «Кури та півні» Завдання: аналізувати характер музики, її образотворчі прийоми; дізнаватися тембр інструментів, що звучать.

Музичний керівник: Діти, на минулих заняттях ми з вами були у концертних залах, слухали музику французького композитора К. Сен-Санса.

– Які п'єси ми слухали? Згадайте їхні назви. Зараз ми знову послухаємо музичну п'єсу «Кури і півні», а ви подумайте, як можна охарактеризувати цю музику, яким чином музика зображує курей та півня? Повторне слухання та сприйняття, аналіз характеру музики та образотворчих прийомів.

Демонстрація дитячих малюнків рід музику.

Заняття 5. Слухання п'єси «Лебідь», ознайомлення. Завдання: викликати емоційний відгук у дітей музику ліричного, піднесеного характеру; впізнавати тембр інструментів, що звучать.

Музичний керівник (вихователь): Сьогодні ми знову у концертній залі будемо слухати чудову музику. П'єса називається «Лебідь», це дуже гарна музика, давайте уважно її послухаємо та спробуємо уявити прекрасного білого лебедя, що пливе озером...

Діти слухають музику, після закінчення відповідають такі питання:

- Що зображує музика?
- Як рухається лебідь?
- Які почуття викликала у вас ця музика?
- Звучання яких інструментів ви почули?

У процесі проведення заняття доречно показати відео-фрагменти та ілюстрації із зображенням лебедя, а також хореографічну композицію «Лебідь»; запропонувати дітям підібрати власні хореографічні рухи та продемонструвати їх. Пояснити, чому рухи плавні та гнучкі.

Заняття 6. Повторне слухання та сприйняття п'єси «Лебідь». Завдання: аналізувати характер твору; впізнавати тембр інструментів, що звучать; визначати, які риси надає музиці тембр віолончелі.

Музичний керівник (вихователь): Діти, на минулих заняттях ми з вами відвідували концертну залу. Яку музику ми слухали минулого разу? На екрані проєктора з'являється зображення лебедя, діти слухають музику, після чого відповідають на запитання:

- Як зображується лебідь?
- Розкажіть про характер музики? (плавний, протяжний, спокійний, шляхетний, піднесений, вишуканий, витончений)
- Які інструменти звучать у цій п'єсі?

– Як звучить віолончель, опишіть? (демонстрація ілюстрацій, відео-фрагментів із звучанням віолончелі, рекомендується використовувати фрагменти з дитячим виконанням задля зацікавлення та розвитку інтересу до власної творчості).

– Як ви вважаєте, чому композитор вибрав саме віолончель для зображення лебедя?

Заняття 7. Музично-дидактична гра «Вгадай музику». Мета: розвиток слухової уваги, музичної пам'яті.

Опис: Кожній дитині видається набір карток – ілюстрацій із зображенням тварин з прослуханих раніше п'єс. У вільному виборі звучать уривки з усіх прослуханих п'єс, діти відгадують, яка п'єса звучить, піднімаючи відповідну картку.

Аналіз науково-методичної літератури, власний досвід проходження педагогічної та виробничої практики дозволив підсумувати поради до поетапної організації слухання музики з дітьми дошкільного віку:

1-й етап: необхідно пам'ятати, що зустріч із музикою для дитини – це надзвичайно цікава подія, і її необхідно підготувати. У зустрічі дитини з музичним твором має бути якась «інтрига». Ми використовували для цього вірші, загадки, ігрові прийоми, ігри-експериментування зі звуками, розповіді з продовженням тощо. Після першого прослуховування доцільно витримати паузу, всього кілька секунд. Дитині необхідно самій зрозуміти, що зараз сталося з нею, важливо затриматися на музичному сприйнятті, зберегти музичний «післямак» – а це вимагає делікатності та тиші.

2-й етап: на цьому етапі слухання музики з дітьми настає час питань. Ми починаємо з аналізу тих вражень, які дитина отримала від зустрічі з музикою. Звертаємо увагу, з якими подіями в особистому житті у дитини асоціюється емоційне переживання музики, шукаємо аналогії. Не потрібно домагатися від дитини точності у відповідях про засоби

музичної виразності, слід зосередитись більше на характері музичного образу, музичному змісті та оповіданні, сюжеті, що розвивається. Це етап пробудження фантазії дитини, активізації її уяви.

3-й етап: на цьому етапі доцільне використання мнемотехнічних прийомів, моделей, дидактичних ігор, і навіть питань дітей. Слухання музики може стати частиною проєктної діяльності дітей, якщо, наприклад, запропонувати їм створити «Чарівну книгу музики» або самостійно вигадати розповідь «Мій улюблений композитор». Практика показує, що в умовах самостійної діяльності у дітей зростає інтерес до слухання музики, природніше відбувається її запам'ятовування.

4-й етап: оскільки слухання музики – процес продуктивний, він вимагає організації. На цьому етапі можна запропонувати дітям створити колективну розповідь про те, що відбулося у музиці, або намалювати музичний образ у будь-якій техніці всім разом чи індивідуально. Можливе створення рухових імпровізацій під музику. Складені дітьми сюжети можуть стати привабливою грою. Важливо, щоб дитина «побачила» музику, долучилася до її створення, перейшла від сприйняття до виконавства та творчості.

У процесі формування основ музичного смаку дошкільників великі можливості мають *музично-дидактичні ігри* – вид музичної діяльності, в якому музичні знання та досвід набуваються в процесі гри з використанням наочності: карток, фішок, іграшок, картинок, портретів композиторів і т.ін.

За допомогою наочності та ігрового задуму дитину легше зацікавити, визвати захоплення музичною діяльністю. Використання музично-дидактичних ігор допомагає зробити більш ефективним та результативним процес засвоєння і закріплення нових знань, а сам процес навчання – цікавим, радісним, яскравим, зрозумілим та доступним. Створюючи мотивацію до активної музичної діяльності, ігри стають помічниками в розвитку музичних здібностей та формуванні основ

музичного смаку, музичної культури. Також під час проведення музично-дидактичних ігор діти удосконалюють свої музично-смакові та оцінні навички. Музичні твори можна слухати у запису, задалегідь підготовленому.

Музично-дидактична гра «Знайди свою домівку». Мета: Формувати у дітей усвідомлене сприйняття і культуру слухання музичних творів.

Дидактичний матеріал та обладнання:

- три однакові дитячі іграшкові будиночки з будь-якого матеріалу;
- картки із зображенням форте (далі – *f*) і піано (далі – *p*);
- картки відповідно до кількості дітей: мажор – світла і весела картинка, мінор – темна і сумна;
- картки із зображенням людей чи дітей – що марширують, танцюють та співають (окремо, по 3 картки на дитину).

Опис проведення:

1-й варіант. Завдання: формувати вміння розрізняти динаміку в музичних творах, використовуючи терміни форте (forte) і піано (piano).

Музичний керівник (вихователь) роздає дітям картки з позначенням *f* і *p*. Діти слухають фрагменти музичних творів. Почувши виконання форте, діти піднімають картки з позначкою *f* і приносять їх у відповідний будиночок із зображенням *f*. Аналогічні дії з картками *p*. Картки змішуються, гра може продовжуватись.

2-й варіант. Завдання: формувати вміння розрізняти ладове забарвлення твору (мажор та мінор).

Умови та правила ті ж самі. Картки можна виготовити з відповідними картинками (мажор – світла й весела, мінор – темна й сумна), а можна просто розділити по кольорах.

3-й варіант. Завдання: формувати вміння розрізняти музичні жанри – пісню, танець, марш.

Умови та правила повторюються, використовуються картки із

зображенням людей чи дітей – що марширують, танцюють, співають; додається третій будиночок.

4-й варіант. Завдання: уважно слухати музичний твір і правильно знаходити відповідні картки одночасно (форте і піано, мажор і мінор, картки із зображенням жанрів).

Діти, по можливості, одночасно визначають особливості музичного фрагменту – динаміку (форте і піано), жанр (пісню, танець, марш), лад (мажор і мінор).

Музично-дидактична гра «Сила звуку та динамічний слух». Сила будь-якого звуку – це одна з важливих його властивостей. Динамічні відтінки – це своєрідні музичні фарби, завдяки яким будь-яка мелодія звучить виразно:

f – форте – голосно.

mf – меццо-форте – трохи тихіше, ніж форте; помірно голосно;

p – піано – тихо;

mp – меццо-піано – трохи голосніше, ніж піано;

sf – сфорцандо – раптово голосно.

Музичний керівник (вихователь) промовляє текст з невеличкими паузами, в яких показує відповідні картки. Діти замінюють їх словом. Гру можна проводити колективно та індивідуально.

Жив кіт Василь, лінивий був кіт –

Гострі зуби та товстий живіт.

Дуже *p* (тихо) він ходив,

f (голосно) й наполегливо їсти просив

mp (не дуже тихо) на печі хropів,

Ось і все, що він робити вмів.

Кіт якось бачить сон ось такий:

Начебто затіяв з мишами суперечку він,

f (гучно) ричавши, він їх усіх подряпав

своїми зубами, кігтистою лапою.

У страху тут миші *p* (тихо) благали:
 – Ох, пошкодуй, змилуйся над нами!
mf (не дуже тихо) гукнув кіт «Брись!»
 І в розсипну помчали миші.
 (А насправді в той час, коли наш кіт спав, відбувалося ось що:
 Миші *p* (тихо) вийшли з нірки,
f (гучно) й весело їли хлібні кірки.
mp (не дуже тихо) сміялися з kota –
 Вони йому зав'язали бантом хвоста.
 Василь прокинувся, чхнув,
 До стіни обернувся і знову заснув.
 А миші ледарю на спину залізли,
 До вечора *f* (гучно) всі кірки погризли.

Диференціації звуків за висотою та тембровим забарвленням діти навчаються в ході співу та ігор «Листочки», «Гойдалки», «Бульбашка». У першому випадку діти піднімають долоньки нагору, коли чують, як звуки поступово піднімаються у верхній регістр і навпаки – опускають при низхідній гамі. Повторення дітьми гам вгору і вниз сприяє розвитку найважливішої музичної здатності – висотного слуху.

«Гойдалки» – це гра-імітація руху гойдалок руками, які піднімаються під час руху мелодії вгору та опускаються при сходженні. «Бульбашка» – це пісня-жарт про кулю, що посиупово роздувається і лопається в кінці гри. Мелодія цієї пісні також рухається з низького регістра у високий, зображуючи збільшення міхура. Діти з задоволенням і усвідомленням відтворюють висхідну методичну лінію, прагнучи довести голос до якомога вищого регістру, висловлюючи цим «напругу» стінок міхура. А коли міхур лопається – усі діти вибухають радісним сміхом!

У процесі проведення формувального етапу експериментальної роботи ми спостерігали, як поступово діти стають більш сміливими та активними у вираженні своїх вражень від музики, починають

обговорювати зміст музичних творів, ставити запитання та навіть сперечатись. Вони раділи музичним заняттям, не боялись своєї безпосередньої реакції на музику та на запропоновані види діяльності, із задоволенням реагували на нові форми роботи та пропозиції. Отже, цілеспрямована робота з формування основ музичного смаку дошкільників вже на етапі формувального експерименту виявилась результативною.

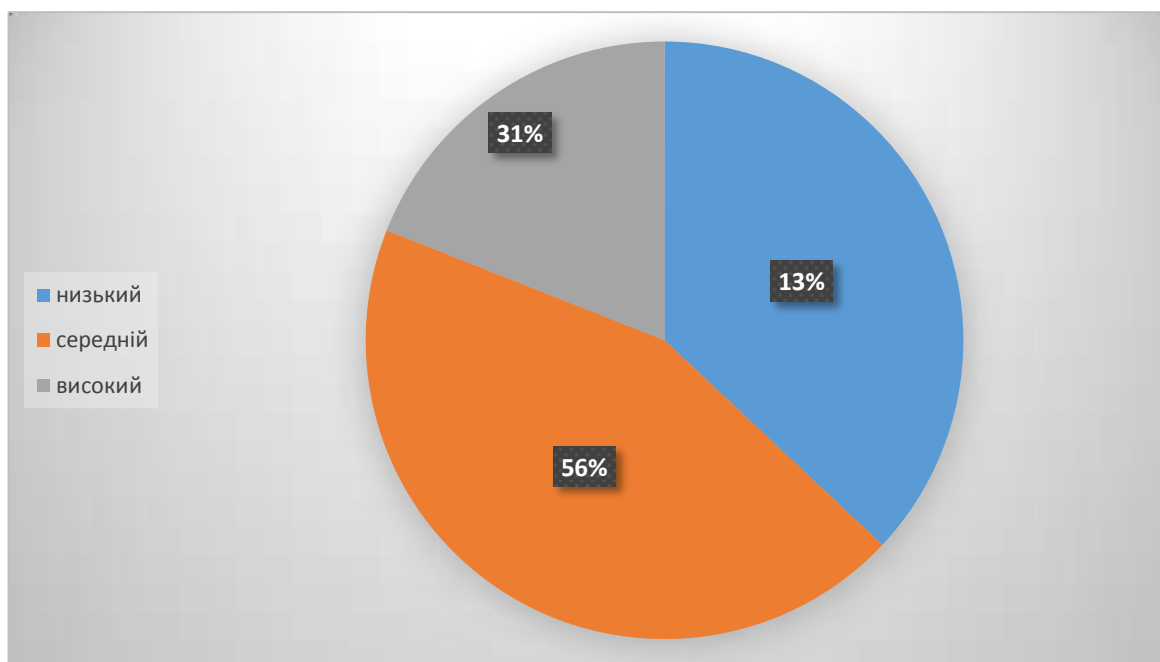
2.4. Аналіз результатів експериментальної роботи

Визначення показників результативності експериментальної роботи з теми дослідження потребувало проведення контрольного експерименту. На цьому етапі ми користувались розробленою методикою, аналогічною до констатувального етапу дослідження.

Мета контрольного експерименту:

- 1) провести повторну діагностику рівнів сформованості основ музичного смаку у дітей дошкільного віку;
- 2) виявити динаміку розвитку музичного смаку дошкільників.

Проведення контрольного експерименту дозволило виявити результати формувального етапу та порівняти їх з даними, отриманими на констатувальному етапі. Дані контрольного етапу експериментальної роботи представлено на рисунку 2.2.

Рис. 2.2. Рівні сформованості музичного смаку у дітей дошкільного віку (контрольний етап)

Представлені данні засвідчують: у 5-ти дітей (31%) виявлено високий рівень сформованості музичного смаку. Ці діти вільно володіли доступною музичною термінологією, вільно виділяли в музичних творах прості засоби виразності (мелодію, ритм, розмір, темп, лад, динаміку, тембр та характеризували їх); образно та яскраво передавали можливий сюжет твору; висловлювали естетичні відчуття та переживання, виявляли інтерес до музики та до висловлювань інших дітей та вихователів. Діти емоційно реагували мімікою, інтонацією, почуттям ритму, динаміки, виду та жанру. Дошкільники виражали позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення). У своїх оцінках музичних творів вони були сміливими, ініціативними та аргументували свій вибір.

9 дітей (56%) продемонстрували середній рівень сформованості досліджуваної якості. Вони часто, але не завжди виділяли у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичне забарвлення), частково не уявляли розвиток сюжету музичного твору; недостатньо ясно висловлювали словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики, прагнення до музичної діяльності виявляли іноді.

2 дітей (13 %) виявили низький рівень сформованості музичного смаку. Під час діагностичної роботи їм ще було складно виділити у творах прості музично-виразні засоби (темп, музичну забарвленість), вони не уявляли розвиток сюжету, насилу висловлювали словами естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики, не завжди емоційно реагували на музику мімікою та інтонацією, майже не висловлювали позитивні емоції та почуття (співпереживання, захоплення), не могли естетично оцінити музичні твори. Динаміку розвитку основ музичного смаку дошкільників ми відобразили в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1. Динаміка розвитку основ музичного смаку дітей дошкільного віку

Етапи експериментальної роботи	Рівні сформованості основ музичного смаку		
	Високий	Середній	Низький
Констатувальний етап	3 (19%)	7 (44%)	6 (37%)
Контрольний етап	5 (31%)	9 (56%)	2 (13%)

Важливо відзначити, що після проведення експериментальної роботи діти стали вільно виділяти навіть в незнайомих музичних творах прості засоби виразності (темп, музичне забарвлення). Під час прослуховування вони могли образно уявити розвиток сюжету музичного твору, а після звучання – своїми словами висловити переживання. У дошкільнят з'явився інтерес до музики та художніх образів у музичному творі, активність у передаванні позитивних емоцій та почуттів (співпереживання, захоплення).

Діти елементарно оцінювали художні та музичні твори (музика тужлива, весела, сумна, усміхнена, добра та ін.); продемонстрували вміння аналізувати, порівнювати музичні образи, встановлювати причинно-слідчі зв'язки між засобами музичної виразності та емоційним змістом музики, вміння оцінювати сам процес та результат сприйняття музичних

образів, здатність уявляти, ототожнювати себе з відображенням у музичному мистецтві.

Отже, можемо відзначити загальне підвищення інтересу до музичного мистецтва в цілому. Порівнюючи результати констатувального та контрольного етапів, визначаємо, що формування музичного смаку дошкільників потребує систематичної та цілеспрямованої роботи з дітьми. Ця робота реалізовувалася нами в процесі інтегрованих музичних занять, бесід, дидактичних музичних ігор.

Аналіз методичної літератури довів, що особливої уваги потребують формулювання питань та завдань, які діти отримують перед слуханням та у процесі аналізу музичного твору. Прийнято розрізнити три основні групи питань та завдань, які розподіляються: за змістовно-емоційним змістом музики («що виражає?»); за засобами виразності («як виражено?»); за визначенням причин («чому так виражено?»). Такі питання ставляться з метою зробити більш переконливим розуміння взаємозв'язку змісту та форми, дійсності та музичного мистецтва. Відповіді на такі питання навчають дітей аналізувати музичні твори.

Важливим є також прийом зіставлення творів: виявлення контрастів, визначення подібності та відмінностей. Тому ми пропонуємо прослуховувати з дітьми два-три твори, серед яких один є основним, а інші допомагають у порівнянні та аналізі.

Необхідно наголосити, що центральним завданням музичного виховання дітей в умовах закладу дошкільної освіти є сприйняття музики є емоційний відгук на музику, розвиток емоційної сфери та потреби в музичному мистецтві. Розв'язання цієї проблеми пов'язане з необхідністю спеціально підбирати музичний репертуар та методи роботи з ним; використовувати на заняттях твори різних видів мистецтва, насамперед образотворчого мистецтва та художньої літератури.

ВИСНОВКИ

Рівень сформованості музичного смаку нерозривно пов'язаний із загальною музичною культурою особистості, що постійно розвивається. Саме наявність музичного смаку відкриває дитині світ звукових уявлень і вражень, що дає почуття свободи, пізнання краси та самодостатності.

Музичний смак розглядається дослідниками як здатність безпосередньо відчувати красу музичного мистецтва та відрізнити справді прекрасне від простого набору звуків.

У процесі виконання дослідження в межах заявленої теми ми дійшли наступних висновків:

1. Аналіз науково-педагогічної літератури дозволив стверджувати, що музичний смак ототожнює музично-оцінне ставлення, що виражене у стійких (свідомих або несвідомих) особистісних перевагах зразків музичного мистецтва різних епох та стилів. Це здатність людини емоційно сприймати та відбирати музичні твори за наявності музично-слухового досвіду, уміння орієнтуватись у багатогранній музичній інформації.

У нашому дослідженні ми керуємось визначенням *музичного смаку* як різновидом естетичного смаку, що характеризує конкретний рівень музичних уподобань та переваг, уміння емоційно сприймати та оцінювати музичні твори та є показником музичної культури.

2. Дослідження особливостей виховання дітей дошкільного віку дозволило визначити дошкільний вік як найбільш сприятливий для формування основ музичного смаку та реалізації індивідуальних творчих проявів у музичній діяльності. Тому саме в дошкільному віці важливо розвивати здатність відрізнити високохудожні зразки музичного мистецтва від низькосортних, формувати у дітей високі духовні потреби та різнобічні художні здібності, а отже – формувати музичний смак.

Аналіз роботи закладів дошкільної освіти та власний досвід проходження виробничої практики дозволив виділити методичні прийоми, які сприяють формуванню у дітей музичного смаку:

- знайомство з творчістю композиторів;
- музично-ритмічні рухи;
- музично-дидактичні ігри.

3. У ході експериментальної роботи було визначено структурні компоненти критерії, показники та рівні сформованості основ музичного смаку у дітей дошкільного віку. Компонентами та критеріями виступили:

пізнавальний компонент (критерії: уявлення про жанри музики та засоби музичної виразності; *показники*: вміння виділяти у творах засоби виразності (темп, музичну забарвленість); вміння образно представляти розвиток сюжету музичного твору; вміння висловлювати естетичні відчуття, переживання, інтерес до музики та художніх образів у музичних творах);

емоційний компонент (критерії: емоційна чуйність, естетичні почуття та переживання, потреба та позитивне ставлення до музики; *показники*: емоційний відгук на музичний твір, що проявляється в міміці, інтонації, почутті ритму, динаміки, видів та жанрів, вираз позитивних емоцій та почуттів);

оцінний компонент (критерії: здатність висловлювати оцінні судження, наявність музичних уподобань; *показники*: уміння сприймати та цінувати твори мистецтва, яке включає уміння оцінювати музичний твір, його смислової та формальної сторони; уміння відрізнити художні твори від нехудожніх, підробок та сурогату; наявність інтересу до пізнання мистецтва);

діяльнісний компонент (критерії: володіння уміннями та навичками різних видів музичної діяльності, їх використання в самостійній діяльності; *показники*: прагнення до колективної та

самостійної музичної діяльності, уміння відобразити образи навколишнього світу виразними засобами музики, музична творчість).

Діагностична робота дозволила визначити рівні сформованості – основ музичного смаку дошкільників – *високий, середній та низький*.

4. Встановлено, що педагогічними умовами, організація та урахування яких спряє формуванню основ музичного смаку дошкільників є наступні:

- *урахування вікових психолого-педагогічних особливостей дітей дошкільного віку;*
- *систематична робота з організації сприйняття музики дітьми дошкільного віку;*
- *ціннісно-смісловий зміст навчального музичного матеріалу;*
- *різноманітна музично-виконавська діяльність дошкільників;*
- *використання методів навчання, що активізують особистісний потенціал та сприяють формуванню музичного смаку дошкільників.*

Результати констатувального етапу експериментального дослідження засвідчили необхідність цілеспрямованої роботи з формування основ музичного смаку дітей дошкільного віку.

На формувальному етапі експерименту, відповідно до мети дослідження, було розроблено та апробовано форми та методи роботи, що сприяють розвитку музичного смаку дошкільників, а саме:

- *знайомство дітей з класичними творами світового музичного мистецтва – розповіді, бесіди, слухання музики, обговорення, порівняння, музично-ритмічні рухи;*
- *музично-дидактичні ігри.*

Після закінчення формувального етапу експерименту, що полягав в апробації форм та методів роботи, які сприятимуть ефективному розвитку музичного смаку дошкільників, було проведено контрольний експеримент. Його дані довели ефективність виконаної роботи: рівень

сформованості основ музичного смаку дошкільників підвищився, що засвідчили результати діагностики.

Отже, висунута в гіпотеза дослідження підтверджена. Отримані результати демонструють ефективність організації освітнього процесу закладу дошкільної освіти в контексті формування основ музичного смаку дітей дошкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антонова І. Формування оцінно-етичних суджень у дітей старшого дошкільного віку. Одеса: ПНЦ АПН України. 2017. 239 с
2. Андрейко Н., Скоропад І., Щербак А. Музична діяльність майбутнього першокласника. Харів. Ранок. 2012. 144 с.
3. Андрасян А. Л. Музично-дидактичні ігри як засіб активізації пізнавальної діяльності дітей дошкільного віку з вадами зору . Одеса: 2004. 21 с.
4. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у світі» / наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. 2-ге вид., випр. Київ. 2008. 430 с.
5. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. URL.
<https://mon.gov.ua/ua/osvita/doshkilna-osvita/bazovii-komponent-doshkilnovi-osviti-v-ukravini> (дата звернення: 05.09.2023 р).
6. Барило С. Б. Вплив музично-ритмічних рухів на загальний розвиток дітей дошкільного віку. Збірник статей учасників дванадцятої всеукраїнської практично-пізнавальної конференції «Наукова думка сучасності та майбутнього». Дніпро. 2019. С. 12-14.
7. Богущ А., Лисенко Н. Українське народознавство в дошкільному закладі. Київ. 2002. 398 с.
8. Болгарський А. Г., Горобець Т. В., Шкоба В. А. Слухання музики у дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посіб. Луцьк: ПВ «Твердиня». 2010. 180 с.
9. Борщ Р., Самойлик Д. Програма художньо-естетичного розвитку дітей раннього та дошкільного віку «Радість творчості». Тернопіль Мандрівець. 2013. 72 с.
10. Ватаманюк Г. П. Музика в країні Дошкілля: навч.-метод. посіб. Кам'янець-Поділ. : Аксіома. 2008. 260 с.

11. Верховинець В. Весняночка. Ігри з піснями для дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Київ : Музична Україна, 1989. 343 с.
12. Вільчковський Е., Денисенко Н., Шевченко. Інтеграція рухів і музики у фізичному розвитку дітей старшого дошкільного віку. Тернопіль: Мандрівець. 2011. 128 с.
13. Вусик Т. Музична лабораторія, або Давайте шуміти! Музичний керівник. 2013. № 5. С. 16-19.
14. Газіна І. О. Методика музичного виховання дітей дошкільного віку навч.-метод. посіб. для студентів напряму підготовки «Дошкільна освіта», вихователів дошкільних навчальних закладів та батьків. Кам'янець-Подільський : Аксіома. 2015. 196 с.
15. Газіна І. О. Формування першооснов національної самосвідомості у дітей старшого дошкільного віку засобами української народної музики : Ін-т пробл. виховання. Київ. 2008. 20 с.
16. Гелунова А., Чиркіна В. У світі музики. Розробки занять для дітей 4-6 років. Харків. Основа. 2009. 332 с.
17. Гураш Л. Відчуті і збагнуті: теорія і методика виховання. 2002. № 5. С. 15-20.
18. Дерев'яно Т. В. Музичне виховання дошкільників. Старша група Т. : Начальна книга - Богдан. 2018. 160 с.
19. Дікуша О. С. Як вчити дітей розуміти класичну музику засобом творчих вправ. Обдарована дитина. 2009. № 9. С. 50-51.
20. Завалко К. Відкрити музику в собі : цикл тематичних музичних занять для молодших дошкільнят. Дошкільне виховання. 2012. №12. С. 29-32.
21. Завалко К. Відкрити музику в собі : Цикл тематичних музичних занять для старших дошкільнят з теми «Дощ». Дошкільне виховання. 2013. № 6. С. 35-37.
22. Завалко К., Фір С. Основи Орф-педагогіки: навчально-методичний посібник. Під заг. редакцією К. В. Завалко. Чернігів: ПАТ «ПВК» Десна». 2018. 162 с.

23. Каспрук І. Свята і розваги в дошкільному навчальному закладі методичний посібник. Львів : «Растр-7». 2015. 100 с.
24. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець. 2014. 144 с.
25. Катрук А. Формування творчих здібностей дітей за допомогою музично-ритмічних рухів. Музичний керівник. 2015. №4. С. 4-6.
26. Коломійцев О. В. Психологічні особливості емоційного сприймання музики розумово відсталими дітьми: Київ: 2009. 255 с.
27. Кондратенко Г. Музичні загадки. Дитячий садок. Мистецтво. 2010. №2. С. 22-25.
28. Кричківська Т. Д. Психологія дошкільного віку : навч.-метод. посібник. Ніжин : Ред.-видав. відділ НДПУ. 2001. 61 с.
29. Крутий К. Термінологічне поле музичного заняття в дошкільному навчальному закладі. Музичний керівник. 2015. № 11. С. 4-8.
30. Куценко Л. Ефект Моцарта, або звуковий вітамін С. Дефектологія. 2002. № 1. С. 9-12.
31. Ланцюженко З. Д., Шкільник С. Я., Бешапошнікова Т. В. Музично-ритмічні хвилинки та розпіванки для дітей. Харків. ТОРСІНГ ПЛЮС. 2006. 64 с.
32. Левчук Я. Українські народні дитячі інструменти: гра музикою чи музикування грою. Музичний керівник. 2013. № 3. С. 4-7.
33. Лещенко С. Використання народної казки в музичному вихованні дошкільників. Вихователь-методист дошкільного закладу. 2009. № 6 С. 59-65.
34. Лісовська Т. А. Розвиток чуття ритму в музичній діяльності дошкільників. Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. 2010. Вип. 176. С. 86-88.
35. Лісовська Т. А. Музичне виховання як педагогічна парадигма. Вісник Черкаського університету. 2010. Випуск 183. Частина IV. С. 82-85.

36. Макарова Л. Г. Сприйняття музичного простору в системі музичного виховання / за ред. С. Д. Максименка. Київ. 2000. Т. II. ч. 6. С. 253-259.
37. Малишевська І. А., Демидова С. К. Програма оздоровчо-освітньої роботи з дітьми старшого дошкільного віку «Веселкова музикотерапія». Тернопіль. Мандрівець. 2015. 44 с.
38. Масол Л. М. Виховний потенціал мистецтва - джерело освітніх інновацій. Мистецтво та освіта. 2001. № 1. С. 2-5.
39. Мережко Ю. Комплексні чи інтегровані музичні заняття: у чому відмінність? Музичний керівник. 2014. № 5. С. 4-7.
40. Михайличенко О. В. Основи загальної та музичної педагогіки: теорія та історія. Суми : Наука. 2004. 210 с.
41. Музична діяльність майбутнього першокласника. Методичний аспект / Упоряд. Н. В. Андрієнко, І. М. Сорокопуд, А. М. Щербак. Харків. Вид-во «Ранок». 2012. 144 с.
42. Романюк І. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів. Тернопіль: Мандрівець, 2007. 104 с.
43. Науменко Т. Музичне виховання дошкільників засобами українського фольклору. АПН України, інститут педагогіки. Київ : 2008. 115 с.
44. Науменко С. Психологічні основи музичного виховання дошкільників. Музичний керівник. 2012. № 5. С. 4-9.
45. Науменко С. Як правильно слухати музику з дітьми : поради психолога. Музичний керівник. 2013. № 3. С. 4-10.
46. Науменко Т. І. Музичне виховання найменших : інтегровані заняття. Київ: Шкільний світ. 2007. 128 с.
47. Нечай С. П. Музика розвиває, виховує, оздоровлює : навч.-метод. посібник. Київ : Світоч. 2012. 144 с.
48. Нечай С. Методичні особливості формування професіоналізму майбутніх вихователів у питаннях музичного виховання дітей дошкільного віку. Вища школа. 2008. № 10. С. 66-72 .

49. Нечай С. Музичні фантазери [Текст] : методичні рекомендації з розвитку креативності для вихователів і муз керівників. Дошкільне виховання. 2010. № 11. С. 10-12.
50. Новгородська Ю. Г. Методика музичного виховання дошкільників. Тексти лекцій : навч. посібник. Ніжин. Вид-во НДУ ім. М. Гоголя, 2008. 128 с.
51. Побережна Г. Педагогічний потенціал музикотерапії. Мистецтво та освіта. 2008. № 2. С. 9-12.
52. Половіна О. А. Дитина і мистецтво: Сучасні аспекти поліхудожнього розвитку. Стандарти дошкільної освіти: дискурс науки і практики: Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. Київ: ун-т ім. Бориса Грінченка, 2014. С. 236.
53. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль: Мандрівець. 2013. 264 с.
54. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». Мандрівець. 2012. 236 с.
55. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Дитина». Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років. Київ: Київський університет імені Б. Грінченка. 2012. 492 с.
56. Разборщук К. Грати в музику і гратися музикою, або навчання за методом Тетяни Тютюннікової. Музичний керівник. 2012. Мо 4. С. 17-23.
57. Романюк І. А. Музичне виховання. Організація роботи дошкільному навчальному закладі: навч.-метод. посібник. Тернопіль Мандрівець. 2014. 280 с.
58. Романюк І. Провідні педагогічні принципи організації музичних занять у дошкільному навчальному закладі. Музичний керівник. 2013. №2. С. 4-6.
59. Романюк І. А. Музичне виховання у дошкільному навчальному закладі: Збірник методичних матеріалів. Тернопіль : Мандрівець. 2007. 104 с.
60. Ростовський О. Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики. Музичний керівник. 2011. № 1. С. 10-12.

61. Ростовський О. Я. Теорія і методика музичної освіти: навчально-методичний посібник. Тернопіль : Богдан. 2011. 640 с.
62. Ростовський О. Вступне слово педагога до дітей перед слуханням музики. Музичний керівник. 2011. № 1. С. 10-12.
63. Садовенко С. Розвиток музичних здібностей засобами українського фольклору : навч.-метод. посіб. Київ : Шкіл. світ, 2008. 128 с.
64. Самбор Л. Музично-дидактичні ігри на музичних заняттях Музичний керівник. 2014. №11. С. 4-10.
65. Слухання музики в дитячому садку. Нотна хрестоматія / Укл. Л. Ю. Судина. Х. : Вид група «Основа». 2012. 120 с. (Серія «ДНЗ. Музика»).
66. Степанова Т. М., Лісовська Т. А. Індивідуально-диференційований підхід до музичного виховання дітей старшого дошкільного віку Монографія. Київ : Видавничий Дім «Слово». 2012. 256 с.
67. Суржанська В. Музичні творчі завдання : створюємо та використовуємо у роботі з дошкільниками. Музичний керівник. 2012. №4. С. 25-31.
68. Сухина Л. Ю. Музичне виховання у дитячому садку. 6 рік життя (За Базовим компонентом дошкільної освіти). Київ : Ранок. 2018. 112 с.
69. Суховерська О. Рухливі забави та ігри: 3 мелодіями й примовками. Львів : Свічадо. 2007. 124 с.
70. В.О. Сухомлинський – дітям (З досвіду використання спадщини В.О. Сухомлинського у навчально-виховному процесі дошкільного навчального закладу) / За ред. Л.Д. Покроєвої. – 2-ге вид., доповнене й перероблене. – Харків: ХОНМІБО, 2007. – 112 с.
71. Тимощук С. В. Музично-дидактичні ігри в ДНЗ (за системою К. Орфа). Обдарована дитина. К. : СОЦИС. 2013. № 10. С. 30-37.
72. Черкасов В. Ф. Теорія і методика музичної освіти: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2014. 472 с.
73. Шевчук А. С. Українські музично-хореографічні традиції як засіб музично-рухового розвитку старших дошкільників : Моногр. Фастів Поліфаст. 2005. 330 с.

74. Шевчук А. Дитина у світі культури : орієнтири до освітньої лінії. Дошкільне виховання. 2012. № 9. С. 15-18.
75. Шевчук А. Залучаємо малят до музичної скарбниці в дитячому садку. Мистецтво. 2010. № 3 (13). С. 36-41.
76. Шевчук А. С. Дитяча хореографія : програма та навч.-метод забезпечення хореогр. діяльності дітей від 3 до 7 років : навч.-метод. посібн. 2-ге видання, без змін. Київ : Шкільний Світ. 2011. 128 с.
77. Шоломович С. М., Рудченко І. М., Зінич Р. Т. Методика музичного виховання в дитячому садку. Київ : Музична Україна. 2005. 142 с.
78. Якимчук С. Методика музичного виховання. Рівне: РДГІМ. 2003.160с.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОДЕКС АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ ЗДОБУВАЧА ВИЩОЇ ОСВІТИ ХЕРСОНСЬКОГО ДЕРЖАВНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Я, _____, учасник(ця) освітнього процесу Херсонського державного університету, **УСВІДОМЛЮЮ**, що академічна доброчесність – це фундаментальна етична цінність усієї академічної спільноти світу.

ЗАЯВЛЯЮ, що у своїй освітній і науковій діяльності **ЗОБОВ'ЯЗУЮСЯ**:

– дотримуватися:

- вимог законодавства України та внутрішніх нормативних документів університету, зокрема Статуту Університету;
- принципів та правил академічної доброчесності;
- нульової толерантності до академічного плагіату;
- моральних норм та правил етичної поведінки;
- толерантного ставлення до інших;
- дотримуватися високого рівня культури спілкування;

– надавати згоду на:

- безпосередню перевірку курсових, кваліфікаційних робіт тощо на ознаки наявності академічного плагіату за допомогою спеціалізованих програмних продуктів;
- оброблення, збереження й розміщення кваліфікаційних робіт у відкритому доступі в інституційному репозитарії;
- використання робіт для перевірки на ознаки наявності академічного плагіату в інших роботах виключно з метою виявлення можливих ознак академічного плагіату;

– самостійно виконувати навчальні завдання, завдання поточного й підсумкового контролю результатів навчання;

– надавати достовірну інформацію щодо результатів власної навчальної (наукової, творчої) діяльності, використаних методик досліджень та джерел інформації;

– не використовувати результати досліджень інших авторів без використання покликань на їхню роботу;

– своєю діяльністю сприяти збереженню та примноженню традицій університету, формуванню його позитивного іміджу;

– не чинити правопорушень і не сприяти їхньому скоєнню іншими особами;

– підтримувати атмосферу довіри, взаємної відповідальності та співпраці в освітньому середовищі;

– поважати честь, гідність та особисту недоторканність особи, незважаючи на її стать, вік, матеріальний стан, соціальне становище, расову належність, релігійні й політичні переконання;

– не дискримінувати людей на підставі академічного статусу, а також за національною, расовою, статевою чи іншою належністю;

– відповідально ставитися до своїх обов'язків, вчасно та сумлінно виконувати необхідні навчальні та науково-дослідницькі завдання;

– запобігати виникненню у своїй діяльності конфлікту інтересів, зокрема не використовувати службових і родинних зв'язків з метою отримання нечесної переваги в навчальній, науковій і трудовій діяльності;

– не брати участі в будь-якій діяльності, пов'язаній із обманом, нечесністю, списуванням, фабрикацією;

– не підроблювати документи;

– не поширювати неправдиву та компрометуючу інформацію про інших здобувачів вищої освіти, викладачів і співробітників;

– не отримувати і не пропонувати винагород за несправедливе отримання будь-яких переваг або здійснення впливу на зміну отриманої академічної оцінки;

– не залякувати й не проявляти агресії та насильства проти інших, сексуальні домагання;

- не завдавати шкоди матеріальним цінностям, матеріально-технічній базі університету та особистій власності інших студентів та/або працівників;
- не використовувати без дозволу ректорату (деканату) символіки університету в заходах, не пов'язаних з діяльністю університету;
- не здійснювати і не заохочувати будь-яких спроб, спрямованих на те, щоб за допомогою нечесних і негідних методів досягати власних корисних цілей;
- не завдавати загрози власному здоров'ю або безпеці іншим студентам та/або працівникам.

УСВІДОМЛЮЮ, що відповідно до чинного законодавства у разі недотримання Кодексу академічної доброчесності буду нести академічну та/або інші види відповідальності й до мене можуть бути застосовані заходи дисциплінарного характеру за порушення принципів академічної доброчесності.

20.10.2023

(дата)

(підпис)

(ім'я, прізвище)

Додаток Б**Визначення сформованості естетичного смаку
за методикою Е. Хаака та І. Кафа****Музичні здібності**

- 1) Дуже швидко і легко сприймає нові мелодій.
- 2) Добре співає.
- 3) Вносить в пісню свою енергію, почуття.
- 4) Любить музичні записи.
- 5) Любить співати разом з іншими.
- 6) Складає власні пісні.
- 7) Грає на музичних інструментах.

Літературне обдарування

- 1) Легко будує свою розповідь.
- 2) Додає щось нове коли розповідає про щось.
- 3) Розповідаючи, вміє дотримуватись сюжету.
- 4) Уміє добирати слова, що передають стан героя.
- 5) Любить писати вірші, оповідання.
- 6) Зображує своїх героїв живими, передає почуття.

Артистичний талант

- 1) Легко входить в роль.
- 2) Цікавиться грою акторів.
- 3) Передає почуття через міміку, жести, рухи.

По кожному питанню ставиться оцінка від 1 до 5, потім сума балів ділиться на кількість питань – це і є середній бал.

Додаток В

Комплекс вправ та ігор для розвитку музичного смаку дошкільників

Мета: гармонізувати тілесні, психічні і духовні функції організму, розвивати мислення, уяву, пам'ять, емоційно-вольову та чуттєву сфери особистості, почуття ритму, темпу, метру, координацію рухів, а також уміння працювати у групі, знаходити взаєморозуміння з оточуючими. Обладнання й інструменти: перкусійні інструменти, елементарні музичні інструменти (бубон, маракаси, кастаньети, ложки), палички, олівці, шумові інструменти з підручного матеріалу, мішечки з піском або сіллю, будь-які інші невеликі предмети (зв'язки ключів, невеличкі м'ячики тощо), фонозаписи музичних творів.

Вправа № 1 «Ритмічне відлуння»

Проведення. Учасники сідають на стільці у коло. Учитель дає двох- або трьохдольний ритмічний малюнок, який усі виконавці повинні повторити разом, плескаючи долонями по колінах.

Вправа № 2. «Ритмізація слів»

Проведення. Виконавці сідають на стільці у коло. Плесканням долонями по колінах ритмізують свої імена або прізвища. Можна запропонувати ритмізувати інші слова за певною тематикою: «Музичні терміни», «Природа», «Прізвища композиторів» тощо.

Вправа № 3. «Ритмізація рухів»

Проведення. Плесканням долонями по колінах або стуканням паличками учасники озвучують ритм рухів людини (спокійне крокування, біг, їзда на велосипеді, рубання дров, гребля й ін.) або тварин (повільна корова, відданий пес, прудкий заєць, ласкава кішка, дикий кінь, хитра лисичка, дикий ведр та ін.)

Вправа № 4 «Імпровізація ритму»

Проведення. Колективна імпровізація ритму до запропонованого маршу (наприклад, П. Чайковський, Марш із балету «Лускунчик») – плескаємо у долоні об коліна або стукаємо паличками, олівцями.

Вправа № 5 «Ладусі»

Проведення. Популярна дитяча гра, розвиває почуття ритму, а також увагу та координацію рухів. Можна також чергувати плескання в долоні й легенькі удари по верхній частині ніг. Більш складний варіант гри, коли діти стають у коло обличчям один до одного, після певного рахунку (на 4, 8) учасники внутрішнього кола зсуваються вправо за часовою стрілкою й таким чином змінюється партнер.